

що на сьогоднішній день вітчизняна наука ще не володіє достатніми знаннями про питання діагностики відхилень, які виникають внаслідок перебування людини в НРО. Також мало інформації про ефективні способи реабілітації і методи надання допомоги жертвам сектантського насильства. Існують суперечливі думки про можливість використання західного досвіду, щодо вирішення цієї проблеми, адже він потребує адаптації до українських умов.

Література:

1. *Парето В.* О применении социологических теорий // Социологические исследования. – № 1. – М., 1996. – С. 102-115.
2. *Холмогорова А. Б.* Философско-методологические аспекты когнитивной психотерапии // Журнал практического психолога. – № 3. – М., 1996. – С. 29-43.
3. *Ничипоров Б. В.* Введение в христианскую психологию: Размышление священника-психолога. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 256 с.
4. *Бехтерев В. М.* Внушение и его роль в общественной жизни. – СПб.: Питер, 2001. – 257 с.
5. *Макдауэлл Дж., Стюарт Д.* Обманщики. – М.: Протестант, 1993. – 224 с.
6. *Уолтер М.* Царство культов. – СПб.: Логос, 1992. – 438 с.
7. *Зимбардо Ф., Ляйпте М.* Социальное влияние. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
8. *Белик А. А.* Культура и личность Психологическая антропология. Психология религии. – М.: Российский Гос. Гуманитар. Университет, 2001. – 378 с.

Annotation

Bogdanovskyy I. V. Subjective reasons of development of untraditional religiousness. In the article principal reasons of entry of people are examined to untraditional religious organizations (URO). The mechanisms of influence on consciousness of members of URO are examined, in fact self submissive submission of adherents entails substantial changes group norms and rules in their personality.

Keywords: *untraditional religious organizations (URO), reasons of bringing in to URO, methods of influence on personality.*

*Басаури Зюзіна А. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ЗАПОВІДЬ ТАЛМУД-ТОРА (ВИВЧЕННЯ ТОРИ) ЯК ФУНДАМЕНТ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена аналізу значення заповіді Талмуд-Тора (вивчення Тори) в історії єврейської освіти. Автор аналізує періоджерела (Тора, Талмуд, Мішна), в яких розкривається важливість вивчення Тори для єврейського народу та досліджує вплив концепції Талмуд-Тора на становлення та розвиток єврейської освіти, як релігійної, так і світської.

Ключові слова: *освіта, єврейська освіта, навчання, Талмуд-Тора (вивчення Тори), іудаїзм, Тора, Талмуд, міцва (заповідь), рабі (вчитель), хахамім (мудреці), ешива, Гаскала (єврейське Просвітництво).*

Вступ. У сучасному суспільстві якість освіти, яку надає держава своїм громадянам, стала одним з важливих факторів успіху цієї держави на міжнародній

арені. І хоча важливість отримання якісної освіти цінується переважно в світському суспільстві, освіта завжди була невід'ємною складовою релігійного життя євреїв, які протягом століть виокремлювалися на фоні свого оточення саме вмінням писати та читати. Концепція Талмуд-Тора (заповіді, яка є обов'язковою для виконання) стала ідеалом традиційного єврейського виховання, сформувала освітню систему та сприяла освіченості цілого народу. Отже, дослідження заповіді Талмуд-Тора в іудаїзмі є актуальним для розуміння сучасної іудейської освітньої системи та значення всезагального вивчення Тори, яке включає в себе також і свободу інтерпретації, на пристосування іудаїзму до мінливих умов сучасності.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження значення заповіді Талмуд-Тора в іудаїзмі передбачає опрацювання численної літератури теологічного та філософського характеру, оскільки інформація про цю заповідь міститься в кожній ґрунтовній праці, що присвячена єврейській традиції та релігії. Серед найбільш авторитетних авторів та їхніх праць можна відзначити наступних: Зеєв Гейзель “Єврейська традиція”, Ізраель Меїр Лау “Практика іудаїзму”, Герман Вук “Це мій Бог”, Блу Грінберг “Єврейський дім”, Ісідор Епштейн “Іудаїзм”, Ар'є Кармель “Іудаїзм. Єврейський спосіб життя”, Мілтон Стейнберг “Основи іудаїзму”, Андре Неер “Ключі до іудаїзму”, Хаїм Донін “Бути євреєм”, Адін Штейнзальц “Роза з 13 пелюстками” та багато інших. Вважаємо за потрібне зауважити, що вищеназвані автори належать до різних напрямів сучасного іудаїзму (ортодоксального, консервативного та реформістського), що дає нам більш повну та загальну картину дослідження даної проблематики.

Для адекватного розуміння сучасної іудейської освітньої системи та значення вивчення Тори у пристосуванні іудаїзму до мінливих умов сучасності необхідно зрозуміти важливість заповіді Талмуд-Тора в іудейській традиції. Отже, метою даного дослідження є аналіз важливості заповіді вивчення Тори в іудаїзмі та її вплив на розвиток єврейської освіти взагалі.

Основна частина. Коротка єврейська енциклопедія наводить таке визначення поняття Талмуд-Тора – “це одна з основних міцвот (заповідей) єврея, який досяг повноліття (13 років). Талмуд-Тора передбачає вивчення не лише Тори, але й інших частин Священного Писання та Усного Закону (збірна назва усної традиції, яка виникла після канонізації Танаху та зрештою була записана в Мішні та Талмуді)” [1, кол. 737]. Але вивчення Тори в іудаїзмі це не лише процес отримання знань, а сама суть іудаїзму, оскільки слово “Тора” перекладається з івриту, як “вчення”. До XVII-XVIII ст., коли в Європі розпочалася епоха Просвітництва, освіта для євреїв була синонімом вивчення Тори. І сьогодні для прихильників ортодоксального іудаїзму немає різниці між освітою та вивченням Тори, оскільки, на їхню думку, всі існуючі світські наукові концепції та теорії вже містяться в Торі. Важливість вивчення Тори підтверджується навіть образом ідеального лідера єврейського народу, який є не воїном або царем, а є мудрецем, людиною, яка досягла досконалості у вивченні та викладанні Тори. Івритське слово “рабі”, яким зазвичай позначається релігійний лідер єврейської общини, перекладається як “вчитель”.

Вже в Торі підкреслюється обов'язковість її інтелектуального осягнення. В

біблійний період становлення іудаїзму (II тис. до н.е. – IV ст. до н.е.) Талмуд-Тора була перевагою коенів (священників) та невеликого кола інтелектуальної еліти, які пояснювали закони Тори простому народу. В епоху Другого Храму та римського панування (IV ст. до н.е. – II ст. н.е.) зростає авторитет нової інтелектуальної еліти – хахамім (мудреці), які не належали до коенів та левітів (служителі Храму), а отже не займали положення в ритуальній ієрархії. Саме академічна діяльність хахамім створила методологію тлумачення Тори, розробила Усний Закон, який став предметом дослідження в наступні епохи. Вже в I ст. н.е. хахамім стали ідейними лідерами єврейського народу. Приблизно в той же час виникає основний інститут Талмуд-Тора – ешива (вищий релігійний навчальний заклад) – та створюється мережа загальної початкової освіти. В епоху Другого Храму також посилюються протиріччя між ідеалом постійного та безперервного вивчення Тори та життєвою необхідністю забезпечувати своє існування. Багато мудреців самостійно заробляли на хліб, інші ж існували завдяки фінансовій підтримки суспільства. В рабиністичний період розвитку іудаїзму (II – XVIII ст.) були засновані великі центри єврейської освіти в Палестині. Близько 220 р. у Вавилонії законовчитель Абба бен Айбу (інше ім'я: Рав) в місті Сура відкрив ешиву, яка з часом стала академією, а через 30 років його учень рабі Йегуда бар Єхезкель відкрив ешиву в місті Пумбедіта. Ці академії проіснували біля 800 років. В Середні віки загострилися суперечки щодо об'єкта навчання: Яков бен Меір Там (інше ім'я: рабейну Там), Моше бен Ісраель Іссерлес вважали основним об'єктом вивчення Вавилонський Талмуд; Моше бен Маймон (інші імена: Рамбам, Маймонід) вважав Мішну (найдавніша частина Талмуда) та Талмуд лише підготовчими етапами до вивчення філософії взагалі; а кабалісти наполягали на вивченні езотеричної літератури, сенс якої можуть збагнути, на їхню думку, лише вибрані. Результатом заповіді Талмуд-Тора в цей період стала грамотність не тільки всієї чоловічої половини єврейського народу, але й переважної більшості жінок. В Новий час (з другої половини XVIII ст.) з розвитком Гаскалі (єврейського Просвітництва) почалися гоніння на традиційне вивчення Тори, оскільки просвітники вбачали в Талмуд-Тора основну перепону для засвоєння світської освіти. Але з часом ця проблема була вирішена і на сьогоднішній день кожний напрямок іудаїзму має свої вищі навчальні заклади, в яких поряд із вивченням традиційних єврейських дисциплін студенти отримують знання зі світських наук.

Важливість вивчення Тори стає очевидною в тексті єврейського “символу віри” Шма: “І повторюй їх [слова Тори] синам своїм, і промовляй їх, сидячи в домі своєму, та йдучи дорогою, і перед сном, і прокидаючись” [Дварім, 6:7]. Цей вірш жваво обговорювався в Мішні та Талмуді, дискусії з яких стали фундаментом для подальшого розвитку єврейської освіти.

В Талмуді вивченню Тори присвячено багато дискусій та обговорень. Талмуд-Тора проголошується міцвою, яка дорівнює по важливості всім 613 міцвот разом. Мудреці постановили, що оскільки заповідь Талмуд-Тора дорівнює всім заповідям, то людина не повинна переривати навчання навіть для здійснення доброї справи, якщо її може зробити хтось інший. Заповідь вивчення Тори є найвищою з усіх заповідей,

оскільки лише Тора є джерелом істинного знання. Поряд із заповіддю поважати батьків, допомагати ближнім та примиряти ворогуючих друзів, вивчення Тори стає заповіддю, нагорода за яку прийде як в цьому, так і в майбутньому світах [Мішна, Пеа, 1:1]. В Єрусалимському Талмуді зазначено, що вивчення Тори гарантує вічне життя після смерті [Брахот, 2:6]. Вивчення Тори є важливішим за жертвопринесення, які після зруйнування Храму були замінені трьохразовою молитвою [Ейрувін, 63б], а отже бейт-мідраш (буквально “дім вчення”, місце вивчення Тори) є важливішим за синагогу. Існує правило, що під час погрому заради порятунку не можна бігти з бейт-мідрашу до синагоги, а навпаки – із синагоги до бейт-мідрашу. Вивчення Тори вважається важливішим за повагу до батьків, оскільки Йакова Бог покарав лише за ті 22 роки, які він провів далеко від батьків, але не за 14 років, протягом яких він вивчав Тору теж далеко від дому. В Талмуді навіть говориться про те, що вивчення Тори є важливішим за спасіння життя [Мегіла, 16б]. Хоча за єврейською традицією діти не мають права йти проти волі своїх батьків, в Шульхан Арух (кодекс основних положень Усного Закону) сказано, що дитина може не підкорятися батькам в питанні вибору місця навчання, тобто вона може самостійно вирішувати де навчатися, якщо вона відчуває, що в іншому місці зможе краще вивчити Тору [Йоре Деа, 240:25]. Але з іншого боку, Талмуд-Тора не належить до тих заповідей, які євреї не повинен порушувати навіть під загрозою смерті.

Надзвичайна важливість вивчення Тори підтверджується обіцяними винагородами за виконання заповіді Талмуд-Тора. В Піркей Авот (“Повчання отців”, частина Мішни) рабі Тарфон (один з провідних релігійних вчених другої половини I ст. н.е.) говорить: “Якщо ти присвятив вивченню Тори багато часу та сил, то дадуть тобі щедру винагороду; твій Хазяїн, який виконує свої обіцянки, сплатить тобі труди твої” [Авот, 2:21]. Пересічна людина може подумати, що скільки б вона не вивчала Тору, вона ніколи не зможе засвоїти її повністю, оскільки Тора є безкінечною, а отже вона не зможе заслужити винагороду. Але рабі Тарфон заперечує такі думки. Більш того, він стверджує, що Бог двічі винагороджує за вивчення Тори: першу нагороду людина отримує за намагання вчитися незалежно від результатів, а другу – за сукупність окремих результатів при вивченні окремих тем, оскільки кожний рівень розуміння Тори, якого досяг той, хто її вивчає, свідчить на користь результативності його зусиль [2, с. 27].

Прихильники хасидського руху в іудаїзмі переконані, що вивчаючи Тору, євреї не тільки піднімає загальний рівень життя в цьому світі, але й здобуває долю у Світі Прийдешньому. Вивчаючи Тору, людина вчиться більше цінувати життя та отримувати більшу насолоду від даних йому речей. На думку хасидів, той, хто займається Талмуд-Тора, отримує право на вічне життя та вічну інтелектуальну насолоду в раю, оскільки саме в раю душі людей споглядають та осягають таємний смисл тих глав Тори, над якими вони трудилися в цьому світі.

Весь процес Талмуд-Тора історично розвивався в двох напрямках: пізнання законів Тори з метою найбільш точного їх виконання (принцип “маасе”, який запропонував в Талмуді рабі Тарфон) та інтелектуальний пошук, який виражав

намагання зрозуміти істинний смисл іудейського віровчення (який підтримував супротивник рабі Тарфона, систематизатор Галахи I ст. н.е., засновник рабиністичного іудаїзму рабі Аківа). Виходячи з одвічного антагонізму цих двох позицій, мудреці все ж змогли дійти компромісного рішення, яке зараз стало загальноприйнятим: вивчення Тори призводить до практичного виконання заповідей, оскільки без належних знань про те, що наказує робити Тора, повне та правильне дотримання міцвот є неможливим. Відомий мудрець I ст. н.е. Гілель сказав: “Пустоголовий не боїться гріха, а невіглас не може бути справді благочестивим” [Авот, 2:5]. В Талмуді також підкреслюється, що вивчення Тори без наміру виконувати заповіді вважається таким, що немає жодної цінності: “Кожний, хто говорить, що він цікавиться лише вивченням Тори як такої, той, навіть, не вивчає Тору” [Йєсвамот, 109б].

Слід також зазначити, що деякі мудреці вважали метою вивчення Тори – навчання інших та використання отриманого знання для виправлення своєї поведінки. Рабі Ішмаель бар рабі Йосей казав: “Тому, хто вивчає Тору, щоб навчати інших людей, надається можливість вчитися і навчати; а тому, хто вивчає Тору, щоб виконати все, що вона наказує, надається можливість вчитися, навчати, дотримуватися її заборон та виконувати її накази” [Авот, 4:5].

Іудейська традиція демонструє, що в справі Талмуд-Тора важливим є вже саме прагнення, бажання навчатися, а не набуття знань. В Талмуді сказано, що, навіть, якщо людина не розуміє те, що їй викладають, вона все одно повинна продовжувати вивчати Тору [Псахім, 50б]. В тому ж самому трактаті говориться про те, що, навіть, якщо єврей почав вивчати Тору з нечистих спонукань, все одно не можна перешкоджати його освіті, оскільки правильне спонукання з’явиться з часом.

Рабі Аківа говорив, що в духовному смислі Тора і є життям єврея. Вивчення Тори – це справа довжиною в життя, якою потрібно займатися кожний день. Процес Талмуд-Тора не може бути завершеним, він триває все життя, оскільки чим більше єврей навчається, тим більше він розуміє як мало знає про Тору. Єврейський вчений на івриті називається “талмід хахам”, тобто “учень мудреця”, це словосполучення підкреслює постійний характер навчання. Єврей ніколи не може стати мудрецем, лише його учнем.

Оскільки Тора є образом життя, а не джерелом знань, то не можливо навчитися образу життя, вивчаючи лише голі факти історії. Якщо єврей вивчає Тору, але не служить вченому Тори, його називають невігласом [Сота, 22 а], тобто єврей повинен “жити із вченим” та вбирати ідеї, які той не розповідає на заняттях, а показує своїм прикладом. Тора також викладається поведінкою вчителя. Взагалі, спочатку батько навчав сина Тори, її не вивчали у школі, її вивчали шляхом простих вчинків та повсякденного життя. В цьому і полягає основна ідея справжнього єврейського виховання та навчання: це безперервний процес, який поєднує в собі теоретичні знання, практичне їх застосування та наочний приклад вчителя.

В єврейській традиції побутує думка, що саме завдяки Талмуд-Тора зберігся сам іудаїзм, адже знання про нього передавалися із покоління в покоління, і засвоєння цих

знань є обов'язковим для всіх євреїв.

Далі ми зосередимо свою увагу на відповіді на питання “хто повинен вивчати Тору?”, “що він повинен вивчати?” і “як він повинен її вивчати?”. Як вже було зазначено, ми зустрічаємо багато правил стосовно вивчення Тори в Талмуді. Серед них можна виділити наступні. Єврей, який є неспроможним самотійно навчатися, повинен матеріально допомагати іншим вивчати Тору. Для виконання заповіді Талмуд-Тора єврей не потребує особливих умов. Навіть йдучи дорогою, можна розмірковувати над словами Тори або повторювати те, що вивчив раніше. Батькам заборонено проживати в місті, в якому немає шкіл. Неможна, щоб в одного вчителя було більше 25 учнів. Бідні мають навчатися безкоштовно. Заборонено вивчати Тору протягом тижня скорботи за померлим або 9 ава (траурний день, день зруйнування обох Храмів), оскільки вивчення Тори приносить радість.

Єврей має розподіляти час навчання так, щоб одну третину він присвячував вивченню Танаха, одну третину – Мішні та одну третину – Талмуду. А з XVI ст. рабі Моше Іссерлес постановив, що євреї мають також вивчати світські науки, але лише якщо це не вимагає читання еретичних праць.

Заповідь вивчення Тори є обов'язковою для всіх євреїв без виключення. Кожен єврей – бідний або багатий, здоровий або хворий, одружений або неодружений – повинен щоденно вивчати Тору. Для цього він має встановити для себе певний час вдень та вночі, як сказав пророк Йєгошуа: “Вивчай її [Тору] вдень та вночі” [Йєгошуа, 1:8]. В главі 27 Кіцур Шульхан Аруха зазначається, що жінки також повинні вивчати Тору, хоча і не в такому обсязі, як чоловіки. Жінки повинні перш за все знати ті закони Тори, виконання яких входить до їх обов'язків: про ритуальну нечистоту, про кошерну їжу, про норми повсякденної поведінки єврейської жінки тощо. Оскільки саме жінки займаються вихованням дітей, вони також повинні знати Танах та вивчати книги, які допомагають виховувати любов до Бога та страх перед Ним [3, с. 161].

Що ж стосується самого процесу вивчення Тори, то тут ми вважаємо за необхідне процитувати Піркей Авот, в якому перераховано 48 умов, яких має дотримуватися єврей під час Талмуд-Тора для ефективного засвоєння нових знань. Число 48 тут з'являється не випадково. В івриті цифри позначаються літерами алфавіту, тому число 48 пишеться *מנחם*, так само як і слово “моах” (мозок). Таким чином, в цьому уривку підкреслюється інтелектуальне осягнення людиною Тори. Отже, учень повинен: “вивчати її [Тору]; уважно її слухати; чітко промовляти її слова; розуміти їх серцем; боятися засмутити вчителя; боятися Всевишнього; бути скромним; перебувати в гарному настрої; зберігати чистоту думок; прислужувати мудрецам; бути в тісному контакті з товаришами; приймати участь в дискусіях учнів; бути посидючим; вивчити Письмову Тору; вивчити Мішну; зводити до мінімуму всі меркантильні справи; зводити до мінімуму всі справи повсякденні; обмежувати свою потребу в задоволеннях; не лежати довго в ліжку; намагатися не бути багатослівним; приборкувати свою сміхотливість; бути терплячим; бути добросердечним; покладатися на мудреців; покірливо приймати страждання, які посилає Всевишній; не думати про себе багато гарного; радіти зі своєї долі; бути обережним у

висловлюваннях; не пишатися своїми достоїнствами; заслуговувати любов людей; любити Всевишнього; любити Його творіння; охоче займатися благодійністю; цінувати в людях прямодушність; із подякою приймати заслужені докори; не дозволяти віддавати собі почесі; вивчаючи Тору, не зневажати жодне її слово; не радіти від можливості приймати рішення; приймати на себе тягар турбот ближнього; схилитися до його виправдання, а не засудження; наставляти його на шлях істини; спонукати його вирішувати всі питання мирним шляхом; навчатися вдумливо та докладно; приступаючи до занять, збиратися з думками; не соромитися задавати питання і самому давати відповіді, вислуховувати інших та доповнювати їхні слова власними розмірковуваннями; навчатися для того, щоб навчати; навчатися для того, щоб виконувати; загострювати питаннями інтелект свого наставника; точно передавати іншим висловлювання вчителя; передаючи, посилатися на тих, кому вони належать” [Авот, 6:6]. Як ми бачимо, вже біля 2 тис. років тому, іудаїзм виробив не тільки методи вивчення Тори (повторення, читання вголос, питання та відповіді тощо), але й рекомендації щодо вдосконалення рис характеру учня (терпимість, цікавість, небалакучість, скромність, порядність, богобоязливість, співчуття тощо) та поради про стратегію поведінки для ефективного вивчення Тори (обмежувати задоволення, займатися благочинністю, служити мудрим та ін.).

Проаналізувавши важливість заповіді вивчення Тори в іудаїзмі та її вплив на розвиток єврейської освіти взагалі, ми дійшли наступних висновків. Заповідь вивчення Тори є однією з обов’язкових заповідей для єврея, який досяг віку бар міцва. Талмуд-Тора передбачає вивчення не лише самої Тори, але й інших частин Священного Писання та Усного Закону. Вивчення Тори в іудаїзмі стало не просто процесом отримання знань, а самою сутністю іудаїзму, оскільки саме слово “Тора” перекладається з івриту, як “вчення”. Важливість вивчення Тори розкривається вже в тексті Шма. Пізніше мудреці Талмуда постановили, що заповідь Талмуд-Тора дорівнює за важливістю всім існуючим 613 заповідям. Але з іншого боку, Талмуд-Тора не належить до тих заповідей, які єврей не повинен порушувати навіть під загрозою смерті.

В Талмуді важливість заповіді Талмуд-Тора підтверджується обіцяними винагородами за її виконання, серед яких право на вічне життя та вічну інтелектуальну насолоду в раю.

Пояснення основного смислу вивчення Тори історично розвивалися в двох напрямках: пізнання законів Тори з метою найбільш точного їх виконання та інтелектуальний пошук для розуміння істинного смислу іудейського віровчення. Компромісний варіант відповіді на питання який з двох напрямків має переважати, зараз став загальноприйнятим: вивчення Тори призводить до практичного виконання заповідей, оскільки без знання їхнього смислу, повне та правильне дотримання міцвот є неможливим. Основний сенс справжнього єврейського виховання та навчання – це безперервний процес, який поєднує в собі теоретичні знання, практичне їх застосування та наочний приклад вчителя.

Іудаїзм підкреслює, що в справі Талмуд-Тора важливим є вже саме прагнення,

бажання навчатися, а не набуття знань.

Заповідь вивчення Тори є обов'язковою для всіх євреїв, навіть для жінок. Перш за все жінки повинні знати ті закони Тори, які їх безпосередньо стосуються: про ритуальну нечистоту, про кошерну їжу, про норми повсякденної поведінки єврейської жінки тощо. Жінки також повинні знати Танах та вивчати книги, які допомагають виховувати любов до Бога, оскільки вони займаються вихованням дітей.

Отже, протягом століть іудаїзм виробив методи навчання, рекомендації щодо вдосконалення рис характеру учня та поради про стратегію поведінки для ефективного надбання знань.

Підсумовуючи все вищесказане можна навести висловлювання відомого науковця та рабина консервативного іудаїзму д-ра Нахума Амселя, який у своїй книзі "Єврейська енциклопедія моралі та етики" пише, що іудаїзм прославляє навчання взагалі: "В світі, який прославляє владу, єврейська традиція прославляє навчання" [4, с. 257].

Література:

1. Краткая еврейская энциклопедия в 12 т. / [гл. ред. Ицхак Орен (Надель)]. – Т. 8. – Иерусалим, "Общество по исследованию еврейских общин" при Еврейском ун-те в Иерусалиме, 1994. – 737 с.
2. Пиркей Авот (Поучения отцов) / [с русским переводом и комментариями]. Издание 2-е. – Иерусалим, "Геулим", б.г., – 118 с.
3. Кицур Шульхан Арух (Краткий свод законов еврейского образа жизни) в 2-х томах. – Иерусалим, "Шамир", 1994.
4. Nachum Amsel, The Jewish Encyclopedia of Moral and Ethical Issues, – J. Aronson, 1994. – 505 с.
5. Вавилонский Талмуд. – Институт изучения иудаизма в СНГ, Израильский институт Талмудических публикаций, 1998. – Т. 1. – 1994. – 704 с.
6. Мишна. – Издательство "Тора лишма", 2008. – 299 с.
7. Пророки. Первые и последние пророки / [текст сверен с рукописью и масорой Кэтэр Арам Цовы и сходных с ней рукописей Мордехаем Броером. Редактор перевода Давид Йосифон]. – Иерусалим, "Мосад Арав Кук", 1999. – 494 с.
8. Тора. Пятикнижие и гафтарот / [ивритский текст с русским переводом и классическим комментарием "Сончино". Комментарий составил д-р Й. Герц, главный раввин британской империи]. – Москва, Иерусалим, "Гешарим" 1999. – 1456 с.

Annotation

Basauri Zyuzina A. M. Commandment of Talmud Torah (Torah Study) as the Basis of Jewish Education. The article is devoted to the analysis of the significance of Talmud Torah mizhvah (commandment to study Torah) in the history and modernity of Jewish education. The author analyzes original sources (Torah, Talmud, Mishna) which disclose the importance of Torah study for the Jewish people. The author also studies the influence of the Talmud Torah concept on the formation and development of the Jewish education, both religious and secular.

Key words: education, Jewish education, study, Talmud Torah (Torah Study), Judaism, Torah, Talmud, mitzvah (commandment), rabbi (teacher), chachamim (sages), yeshiva, Haskalah (Jewish Enlightenment).